

TÍTULO SUPERIOR EN CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN DE BENS CULTURAIS

Escola Superior de Conservación e Restauración de BBCC de Galicia

Historia dos bens pictóricos II

Departamento: Historia, valoración e clasificación dos bens culturais

Obrigatoria da especialidade	Curso: 3º escultura	2º Cuadrimestre	4 ECTS
------------------------------	---------------------	-----------------	--------

Teórica

Profesor: José Granados Marín
granadosmarin@edu.xunta.gal

Horario: 3 horas semanais

DESCRIPCIÓN DA MATERIA

Estudio histórico dos bens pictóricos na Idade Moderna, con especial atención as producións españolas e galegas. Criterios de identificación, clasificación e análise dos bens pictóricos comprendidos nese período histórico dende un enfoque metodolóxico que abrangue os seus ámbitos formais, estilísticos, funcionais, técnicos e iconográficos. Aplicación á conservación-restauración.

COMPETENCIAS TRANSVERSAIS

T1	Organizar e planificar o traballo de forma eficiente e motivadora.
T2	Recoller información significativa, analizala, sintetizala e xestionala adecuadamente.
T3	Solucionar problemas e tomar decisións que respondan aos obxectivos do traballo que se realiza.
T4	Utilizar eficientemente as tecnoloxías da información e a comunicación.
T8	Desenvolver razoada e criticamente ideas e argumentos
T9	Integrarse adecuadamente en equipos multidisciplinares e en contextos culturais diversos
T11	Desenvolver na práctica laboral unha ética profesional baseada na apreciación e sensibilidade estética, medioambiental e cara a diversidade.
T14	Dominar a metodoloxía de investigación na xeración de proxectos, ideas e solucións viables.
T17	Contribuír coa súa actividade profesional á sensibilización social da importancia do patrimonio cultural, a súa incidencia nos diferentes ámbitos e a súa capacidade de xerar valores significativos.

COMPETENCIAS XERAIS DA TITULACIÓN

X1	Contextualizar o ben cultural, entendendo o seu significado como testemuña documental para o seu respecto e transmisión.
X2	Coñecer e identificar a composición material do ben cultural e os procedementos e técnicas empregados na súa elaboración.
X10	Coñecer a evolución histórica do concepto de ben cultural e dos criterios de conservación-restauración, e as principais institucións competentes na conservación do patrimonio.
X11	Acadar a capacidade de colaborar e traballar en equipo con outros profesionais, establecendo os mecanismos axeitados de comprensión e diálogo interdisciplinario.
X19	Coñecer e aplicar os recursos de investigación: metodoloxía científica, fontes documentais e

	historiográficas, análise, interpretación e síntese de resultados.
X20	Ter a capacidade para obter, presentar e difundir información sobre os bens culturais e a metodoloxía dos procesos de conservación e restauración.
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA ESPECIALIDADE DE PINTURA	
EE5	Establecer un diálogo interdisciplinario con outros profesionais relacionados co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concernerente ao pictórico.
EE11	Coñecer de forma sistemática e integrada o ben cultural de tipo pictórico: distintos xéneros linguaxes, procedementos, iconografía e estéticas.
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA MATERIA	
<ul style="list-style-type: none"> • Establecer un diálogo interdisciplinar con outros profesionais relacionados co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concernerente ao patrimonio pictórico. • Coñecer e identificar de forma sistemática e integrada os bens culturais de tipo pictórico: os seus materiais e as súas técnicas, as súas funcións, os seus distintos xéneros e estilos, o mundo do artesán-artista, o mercado de bens pictóricos, etc. • Dominar a terminoloxía técnica e científica da materia, así como os conceptos e as metodoloxías de análise da obra pictórica. • Investigar o patrimonio cultural pictórico dende o punto de vista histórico: as súas fontes documentais, a súa evolución material, funcional e simbólica, así como a súa relación cos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais. • Documentar os bens pictóricos do arco cronolóxico estudado, valorándoos e clasificándoos de maneira axeitada, con aplicación á conservación-restauración. Identificar correctamente as distintas obras pictóricas estudadas, adscribíndoas ós seus correspondentes ámbitos temporais, xeográficos, estilísticos, formais, materiais, técnicos, funcionais e iconográficos, facendo de maneira axeitada as atribucións de autoría, taller e escola. 	

UNIDADES DIDÁCTICAS		
Unidade	Subtemas	% no total da materia
1. Introducción e contextualización.	1.1 A organización socio-profesional do pintor: do gremio ás academias de Belas Artes. 1.2 Tipos e xéneros da pintura española na Idade Moderna. 1.3 A recepción de modelos foráneos: as escolas veneciana e flamenca e a súa impronta na pintura española do <i>Siglo de Oro</i> . O papel do grabado na difusión e copia de modelos. 1.4 Mecenazgo e mercado da obra pictórica. 1.5 Técnicas e materiais da pintura da Idade Moderna española. 1.6 Fontes para o estudio dos bens pictóricos da Idade Moderna.	20%
2. Século XVI.	2.1 A pintura da época dos Reis Católicos. 2.2 A pintura no reinado de Carlos V: platerescos e puristas.	25%

	<p>2.3 A pintura no reinado de Felipe II:</p> <p>2.3.1. Pintores romanistas.</p> <p>2.3.2. Luís de Morales.</p> <p>2.3.3 Retratistas da Corte.</p> <p>2.3.4 Pintura y pintores do círculo de El Escorial.</p> <p>2.3.5 El Greco.</p> <p>2.4 A pintura en Galicia no século XVI.</p>	
3. Século XVII.	<p>3.1 Do manierismo ao naturalismo:</p> <p>3.1.1 Toledo.</p> <p>3.1.2 Sevilla.</p> <p>3.1.3 Madrid.</p> <p>3.1.4 Outros centros.</p> <p>3.2 Tenebrismo en España: Juan Ribalta e José Ribera.</p> <p>3.3 Zurbarán.</p> <p>3.4 Alonso Cano.</p> <p>3.5 Velázquez.</p> <p>3.6 A pintura española na segunda metade do século XVII:</p> <p>3.6.1 Madrid: Juan Carreño de Miranda, Francisco Rizi, Francisco de Herrera “el Mozo”, Mateo Cerezo, Juan Antonio Frías y Escalante, José Antolínez, Antonio de Pereda e Claudio Coello.</p> <p>3.6.2 Sevilla: Bartolomé Murillo. Juan de Valdés Leal.</p> <p>3.7 Pintura mural en España no século XVII.</p> <p>3.8 Pintura barroca en Galicia.</p> <p>3.9 Pintura barroca no ámbito colonial.</p>	35%
4. Século XVIII	<p>4.1 Cambio dinástico e patronazgo rexio: novos gustos e funcións para a pintura.</p> <p>4.2 A presenza extranxeira nas cortes de Felipe V e Fernando VI.</p> <p>4.3 Corrado Giaquinto e a súa impronta.</p> <p>4.4 Influxo externo no reinado de Carlos III: Tiepolo e Mengs.</p> <p>4.5 A renovación da pintura española: Mariano Salvador Maella, Francisco Bayeu y Subías, Cosme de Acuña, Gregorio Ferro, Ramón Bayeu, Antonio Carnicero Mancio, José del Castillo, etc.</p> <p>4.6 Clasicismo e casticismo: o <i>majismo</i> e a pintura española da segunda metade de século.</p> <p>4.7 A pintura en Galicia no século XVIII.</p>	20%

PLANIFICACIÓN DOCENTE

Metodoloxías	Horas aula	Horas fóra	Total
Sesión maxistral	30		30
Estudos de caso, debates e outras actividades	14	6	20
Traballos tutelados	10	20	30
Estudo autónomo		20	20
Total	54	46	100

METODOLOXÍA DOCENTE

Metodoloxía	Descrición
Sesión maxistral	Coñecemento das bases teóricas da materia, sobre as que construír o traballo autónomo, utilizando as sesións maxistras e outras ferramentas aportadas.
Traballos tutorizados	Realización de tarefas relacionadas cos contidos da materia nas que se prime a capacidade de investigación e documentación sobre os temas e obras propostas. Preparación por parte do alumno de algún contido da materia indicado polo profesor. As directrices, metodoloxía e a secuencia das tarefas serán indicadas polo profesor ó alumno tanto para a súa correcta elaboración e presentación escrita e oral.
Estudos de caso, debates e outras actividades	Charlas abertas a partir da lectura e comentario crítico de artigos científicos; exercicios de reflexión e propostas de intervención, de forma individual ou cooperativa; outras actividades, como visitas externas e traballos asociados a elas. Prácticas de expertización perante o estudo e análise e identificación de bens pictóricos concretos; charlas abertas a partir da lectura e comentario de artigos científicos, noticias de actualidade ou estudos de caso; outras actividades como visitas externas e traballos asociados a elas.
Presentación/Exposición	Exposición oral por parte do alumnado do traballo tutorizado.
Proba escrita (avaliación continua)	Exame dos contidos tratados nas aulas, a realizar en datas próximas ao final do cuadrimestre.
Proba da convocatoria ordinaria	Exame para os alumnos/as que non superasen a avaliación continua (por falta de rendemento académico, por perder o dereito á mesma ou por renunciar á mesma). A realizar na data e hora fixada de forma oficial pola ESCRBBCCG. A totalidade dos contidos da presente guía docente é susceptible de ser materia de exame.
	Exame para os alumnos/as que non superasen a avaliación continua ou o exame final ordinario. A realizar na data e hora fixada de forma oficial pola

Proba da convocatoria extraordinaria	ESCRBCG. A totalidade dos contidos da presente guía docente é susceptible de ser materia de exame.
--------------------------------------	--

SISTEMAS DE AVALIACIÓN		
Método	Criterios	% avaliación
Proba escrita	<p>Avaliación dos coñecementos adquiridos ó longo do curso mediante a realización dunha proba escrita. A proba terá unha duración de dúas horas e constará de dúas partes:</p> <p>a) Identificación, comentario e análise de varias obras propostas. 60% da nota total.</p> <p>b) Resposta a unha ou varias preguntas relacionadas cos contidos da materia, comentario e análise de textos, etc. 40% da nota total.</p> <p>O dominio da linguaxe escrita así como da terminoloxía científica da materia son imprescindibles para a superación da proba.</p>	60 %
Traballos titorizados	Rigor técnico e metodolóxico no ámbito da documentación e a investigación, corrección formal e calidade da presentación. Sentido crítico e capacidade para plantexar hipótesis. Realización e entrega en prazo.	20 %
Presentación oral dos traballos titorizados	Competencias expositivas; capacidade de síntese; desenvolvemento dos contidos e habilidades divulgativas. Realización en prazo e adecuación ao tempo asignado para a súa exposición.	10%
Observación sistemática a través do seguimento do traballo na aula.	Interés pola materia, participación e asistencia regular.	10 %
Total		100 %
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA ORDINARIA		100%
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA EXTRAORDINARIA		100%

OUTROS COMENTARIOS Á AVALIACIÓN E MEDIDAS DE RECUPERACIÓN:

- Todos os alumnos teñen dereito a unha proba ordinaria e outra extraordinaria. As datas, horas e lugares de celebración das mesmas faranse públicas coa suficiente antelación e poderán ser consultadas nos taboleiros e na páxina web da ESCRBBCCG.
- Avaliarase de forma continuada o progreso do proceso de aprendizaxe. A cualificación final para a avaliación continuada consistirá nos sistemas de avaliación expostos na táboa anterior. A fórmula de cálculo

para a cualificación obtida ó longo do curso será a seguinte: [Cualificación final = nota proba escrita final x 0,60 + nota traballos titorizados x 0,20 + nota presentación oral dos traballos x 0,10 + nota da observación sistemática a través do seguimento do traballo na aula x 0,10]. As convocatorias ordinaria e extraordinaria consistirán nunha proba escrita a cualificación da cal suporá o 100% da nota final da convocatoria.

ATENCIÓN PERSONALIZADA

Ofreceráse atención personalizada ó alumnado durante todo el curso. As titorías realizaranse no despacho do profesor no horario asignado a comenzo de curso e mediante o correo electrónico do profesor.

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA

- ANGULO, D.: *Pintura del Renacimiento*, Madrid, Ars Hispaniae, 1954.
- ANGULO IÑIGUEZ, D. y PÉREZ SÁNCHEZ, A. E.: *Pintura madrileña del segundo tercio del siglo XVII*, Instituto Diego Velázquez, Madrid, 1983.
- BAXANDALL, M.: *Giotto y los oradores: la visión de la pintura en los humanistas italianos y el descubrimiento de la visión pictórica (1350-1450)*, Madrid, La Balsa de la Medusa, 1996.
- BROWN, J.: *Imágenes e ideas en la pintura española del siglo XVII*, Alianza Forma, 1995.
- BRUQUETAS GALÁN, R.: *Técnicas y materiales de la pintura española en los siglos de oro*, Fundación de Apoyo a la Historia del Arte Hispano, 2007.
- BURKE, P.: *El Renacimiento*, Barcelona, Crítica, 1993.
- BUTLER GREENFIELD, A.: *Un rojo perfecto. Imperio, espionaje y la búsqueda del color del deseo*.
- CABAÑAS BRAVO, M. (coord.): *El arte foráneo en España, presencia e influencia*, CSIC, Madrid, 2005.
- CALVO SERRALLER, F. y PORTUS, J.: *Fuentes de la Historia del Arte II*. Madrid, 2001.
- CHECA CREMADES, F.:
-*Pintura y escultura del Renacimiento en España, 1450-1600*, Madrid, Manuales de Arte Cátedra, 1993.
-*Tiziano y la Monarquía Hispánica: usos y funciones de la pintura veneciana en España (siglos XVI y XVII)*, Nerea, 1994.
- COUSELO BOUZAS, J.: *Galicia artística en el siglo XVIII y primer tercio del siglo XIX*, Santiago de Compostela, 2004.
- GALLEGO, J.: *Visión y símbolos en la pintura española del Siglo de Oro*, Cátedra, Madrid, 1996.
- GARCÍA IGLESIAS, J. M.: *La pintura manierista en Galicia*, La Coruña, 1986.
- GARCÍA MELERO, J. E.: *Arte español de la Ilustración y del siglo XIX. En torno a la imagen del pasado*, Madrid, 1998.
- GUTIÉRREZ, R. (coord.): *Pintura, escultura y artes útiles en Iberoamérica, 1500-1825*, Manuales arte cátedra, 1995.
- LAFUENTE FERRARI, E.: *Breve historia de la pintura española*, vol. II, Madrid, 1987.
- MALTESE, C. (coord.): *Las técnicas artísticas*, Cátedra, 2006.
- MARTÍN GONZÁLEZ, J.J.: *El artista en la sociedad española del siglo XVII*, Cátedra, Madrid, 1993.
- MORALES Y MARIN, J.L.: *Pintura en España, 1750-1808*, Madrid, Cátedra, 1994.

- MUÑOZ GONZÁLEZ, M. J.: *El mercado español de pinturas en el siglo XVII*, Madrid, 2008.
- PACHECO, F.: *Arte de la pintura, su antigüedad y grandezas*, [1ª edición, Sevilla, 1649], Manuel Galiano, Madrid, 1866.
- PALOMINO, A.: *Vidas*, 1724, Alianza Forma, Madrid, 1986.
- PÉREZ COSTANTI, P.: *Diccionario de artistas que florecieron en Galicia durante los siglos XVI y XVII*, Santiago de Compostela, 1930.
- PÉREZ SÁNCHEZ, A.: *Pintura barroca en España, 1600-1750*, Manuales de arte Cátedra, 2010.
- VV. AA.: *I Congreso Internacional Pintura Española siglo XVIII*, Museo del Grabado Español Contemporáneo, Madrid, 1998.
- VV.AA.: *Arte e cultura de Galicia e norte de Portugal*, vols. I e II, Nova Galicia Edicións, 2005.
- VV.AA.: *Artistas galegos. Pintores (ata o Romanticismo)*, Nova Galicia, 2004.
- VV.AA.: *Retablos: técnicas, materiales y procedimientos*, International Institute for Conservation, Grupo Español, Valencia, 2006.
- VV.AA.: *La pintura europea sobre tabla: siglos XV, XVI y XVII*, Ministerio de Cultura, 2010.

OBSERVACIÓNS

- Usarase a plataforma Moodle para que o alumno poida consultar e dispoñer da presente guía docente, para deixar material didáctico para o alumnado, para formalizar a entrega de traballos e para outros usos relacionados coa materia e tamén como modo de comunicación profesor/alumno. O uso desta plataforma é obrigatorio para o alumnado que curse a avaliación continua, e moi recomendable para o resto.
- É imprescindible que o alumno aplique una metodoloxía axeitada á hora de proceder ó estudo dos contidos da materia e á realización das distintas tarefas (toma de apuntes e anotacións, busca e selección de materiais, cronogramas, presentacións, etc.).
- O plaxio e apropiación de materiais científicos en distintos soportes (edicións dixitais ou en papel) sen o citado previo da súa fonte é un delito e suporá un suspenso.
- A biblioteca da Escola conta con material bibliográfico específico sobre os contidos da materia. O seu uso habitual é recomendable para acadar correctamente os obxectivos da materia.
- O uso ou funcionamento de teléfonos móbiles e outros dispositivos (IIC,s) con capacidade de copia ou gravación non está permitido.